

IVO TROŠT :

Neznano čuvstvo.

ri Dolinarjevih je bilo vse v neredu. Mlajši otroci so se boječe spogledovali, kaj se splete iz teh zmešnjav v hiši. Oče Dolinar je postajal zamišljen ob vsakdanjem opravilu, kakor da ne ve, kaj bi, kako bi. Mati je navadno sedela ob zglavju najstarejšega sinka Zorka in v prevelikih skrbah za njegovo zdravje pozabila često skuhati ostali družinici prepotrebne hrane, pospraviti po hiši in pogledati, kako se vedejo drugi otroci. Zorko se je bil prehladil takoj ob prvem hujšem mrazu začetkom adventa, zbolel je in sedaj leži, zdihuje, kliče mamico in ata, a ne pozna, ne sliši, ne vidi nikogar — ječi večinoma v nezavesti. Bolest ga je zgrabila za vrat in mu zaprla kmalu tudi besedo, da govori samo prav potihem, zagrljeno, pridušeno. Tako hudo ga davi zavrata bolelost in tako silno. Zlobna je ta bolezen in neusmiljena. Nihče ne ve, odkod se je utihotapila v vas. Začela je daviti otroke po hišah, pred njo se pomika strah, za njo žalost in jok. Najbolj veselega in pridnega otroka zadavi, pa ga nesejo v jamico, ki jo izkoplje stric grobar na pokopališču. Tam je zato toliko križev in poleti cvetic, da imajo malčki lepše posteljice. Stric grobar tako majhnega mrlička v majhni, sinje popleskani krsti tudi zakoplje v jamico globoko pod zemljo. Mrliček spi in nič ne sliši, ko ga pokopavajo in jočejo za njim mamica, sestra in bratci, tete in sosede. Samo stric grobar ne joče, ko ga pokopava, in pa duhovnik, ki vrže samo tri peščice prsti v grobek, potem pa neha. Saj je blagoslovil mrlička še prej v krstici doma med cveticami in med svečami ob joku in žalosti vseh domačih in ve, da je nedolžna dušica zletela med nebeške krilatce; na sodni dan pa pokliče dobri Bog k sebi še telesce za dušo v večno veselje. Zato duhovnik hvali Stvarnika v lepih psalmih, da je vzel mladega zemljana še nedolžnega v svetá nebesa med neštete svoje angelčke. Ali mamica ne more usta

viti solz za svojim ljubljencem. Bratci in sestrice ihte in zaman kličejo dragega iz lesene hišice, iz globoke jamice. Zaman! Nič več ne more k njim in oni ne morejo k njemu. Dušica njegova je res zletela med nebeške krilatce, ali po rajnkem je vendar vsem hudo, jako hudo, najbolj hudo pa mamici.

Kaj bi ne bilo vsem hudo! Predobro se spominjajo, kako se je še pred nekoliko dnevi zdrav, čvrst in vesel igral z njimi, skakal, prepeval, vriskal. Oče si na skrivaj obriše solzo, mamica pa sama ne ve, kam bi se dela v neizmerni boli, ki ji stiska srce. Najrajša bi se na pokopališču kar še sama pogreznila v jamico in tam objela svojega ljubljénčka mrtvo telesce, ga pritisnila na srce in pritiskala, pritiskala na vseh vekov veke.

Toda mamica ve, da bi bilo to brez vsakršne koristi za ubogega sirotka, ki jo je moral ostaviti doma v morju bolesti med svojimi bratci in sestricami. Ona mora tudi za te skrbeti, jih učiti, negovati, opominjati, svariti, snažiti, hraniti. Kaj naj počno brez mamice bedni črvički! Kakor nekdam oni, ki mirno spančka v hladni jamici, imajo tudi ostali prostorček v maminem srcu.

Nekaj podobnega je nepovabljena bolezen zasnovala tudi za Dolinarjevo družino.

*

Dolinarjev Zorko je bil materin prvi ljubljénček. Med vsemi drobljanci najstarejši je imel v hiši največjo veljavo, ko je bil še zdrav. Njegova želja se je premenila prav gotovo v ukaz, pa če bi se imela zaradi tega hiša obrniti narobe. »Dajte mi, če ne, bom pa jokall« je zagrozil mali tiran mamici. In če se mu ni izpolnila želja, je pa jokal, ne samo jokal, marveč rjul, tulil in vpil kot črednik na vasi po cele ure, kričal in se drl do hripavosti. Po materini dobroti in obzirnosti je tudi navadno dosegel, kar je zahteval. Mlajši bratci so spoznali, da je to način, ki jim gotovo prinese dobiček, če kaj zahtevajo, pa so ga izkušali posnemati z neprijetno godbo, če jim mamica ni ugodila. Ali menite, da je bilo to Zorku prav? A! Še dražil jih je, da je taka godba nelepa: »Dreja, drugo, Dreja, le drugo! To že poznamo, po njej se ne ravnamo, Dreja, drugo!« Ako to ni dovolj zaleglo, je začel kar s silo uveljavljati svojo voljo. In mali samodržec je znal biti krut gospodar, brezsrčen poveljnik.

Oče in mati sta ga često opozarjala na to razliko; sam dela prav narobe od tega, kar zahteva od drugih. — »Kaj pa, kadar ti počneš?« — »Jaz, hm, jaz sem pa — jaz,« se je režal mladi neugnanec in nadaljeval svoj nelepi posel. Zato ga mlajši otroci niso klicali nič kaj

radi za posredovalca. Ako se je vnel prepir za kos kruha, za hruško, jabolko ali piškot, je ukrenil razsodbo tako, da je njemu ostala stvar, ki se je zanjo začel prepir, ali si jo je kar samovoljno prilastil. Zato sta ga roditelja svarila neprenehoma izlepa in izgrda. Opozarjala sta ga, da začne kmalu obiskovati šolo, kjer bo moral rad ali nerad ostaviti to razvado: v šoli velja vsekdar in za vsakega pravica, a nikoli samovolja. Ako kdo hoče v šoli siloma ugoditi svoji volji, je kaznovan. Enako je v družbi in državi. Zorko se je široko režal in ponavljal svoje prazne izgovore, kako in kaj počne, da bo uveljavil povsod svojo trmico. Roditelja sta svarila vedno ostreje, osorno in tako ostro, da so se mlajši otroci že tresli v strahu, kaj se zgodi, če se mamici in očetu ne poleže upravičena jeza. Kar zdrznili so se ob tem, kako je grdo, če sta oče in mati huda na tako neposlušnega otroka, kakor je Zorko, za zlo tako zreli Zorko. Mama je vpričo vseh zajokala na glas in obupno vprašala dečka: »Samo kaj bo še s teboj, Zorko, Zorko — neposlušni, trmasti otrok! Tak človek ni za šolo, ne bo za družbo, niti sam zase ne bo nič prida. Saj ne mara nobeden lakomnika, sebičnika. Oh!« — In otroci so vsi zajokali z mamico, samo v Zorkovih očeh ni bilo solze, ne znaka kesanja. Najrajši bi se bil zarežal kakor obično: »Dreja, drugo! Dreja, le drugo! To že poznamo! Po njej se ne ravnamo! Dreja, drugo!...«

Tisto jesen je začel s šolo.

No, v šoli je bila drugačna godba nego Dolinarjevega Zorka »Dreja, drugo«. Zato ni mogel še tako kmalu z njo na vrsto, doma pa ni bil nič boljši. Tisto popoldne, ko se je Zorko, mali navihanček, poslednjič vračal iz šole, je bil prvi zmrzli sneg. Dognati je bilo treba, če je že dovolj trd in pripraven za drsalnico, kjerkoli je steza visela navzdol ali se je ponujala strma reber s hriba ob poti. Zorko je pridrel domov gologlav, zasopel, razpet in ves razgret. Solnce se je že nagibalo za obzorje, Zorko bi moral z doma šele iskat čepico, ki ga je zapustila nekje na snegu. Šolsko torbo je kar vlekel za seboj, kakor da vozi sani z drsališča. Doma se je zaletel naravnost na škaf, kjer se je napil mrzle vode. Potem je šele pripovedoval v mnogih presledkih, kako je zunaj mrzlo, pa njega nič, prav nič ne zebe, ker se ne boji mraza kakor tisti paglavci, ki hodijo z njim ali so pa danes ostali kar doma, ker jih je zeblo. Mama je bila silno žalostna njegovega junaštva. Oče je od nekod izdrl šibo ter zapodil širokoustnega bahača po čepico na drsalnico. Nekaj je ugovarjal, da ni on kriv, ker nima čepice, marveč čepica sama, ki je prav brez njegove dovolitve

ostala v snegu. Zakaj mu je pa zletela z glave? Nič ni pomagalo! Zbal se je šibe in odšel jokaje, kakor da se mu godi največja krivica. Pozno zvečer se je vrnil objokan in brez čepice, ki se mu ni hotela oglasiti v snegu. Oče je vedel, da bi jo ponoči iskal zaman.

Zorko zleze na peč in strmi predse. Niti večerje se ni lotil. Domači so menili, da zopet užaljen kakor po navadi kuha onemoglo jezo v stari trmi. Tako je počenjal doslej še vselej, ko ni obveljala njegova. Po večerni molitvi je takoj poiskal ležišče in na tihem legel ideč kot kuhan rak. Ko se mu je približala mamica, da ga prekriža in z njim zmoli priporočilo angelu varihu kakor vsak večer, je potožil, da ga boli glava. — »Kaj pa, ko te živ krst ne užene ves dan,« de mati nevoljno in odide.

Zorko ta večer ni mogel zaspati. Vročina ga je kuhala in mraz ga je stresal. Pred seboj je natančno videl očetovo šibo in izgubljeno čepico, ki ga pa ni iskala, marveč se mu je grozno grdo režala izpod snega, mu kazala jezik in rožičke in navzkriž v obeh pesteh — fige. Očetov obraz je ves jezen, čepica ga pa draži: »Na, tu gori sedi, pa boš videl Benetke!«

Drugi dan je ležal v nezavesti, govoril nerazumne besede vedno bolj hripavo, tiše in tiše, slednjič je samo šepetal kdovekaj.

*

Tiste dni je bil pri Dolinarju res velik nered, ko je ležal Zorko bolan. Mlajši otroci so morali mamo klicati od njegove posteljice, da jim je skuhala najpotrebnejše hrane, pa še so bili lačni, kakor da so po ves dan tešči. Saj se jim je zdelo, da je ni, pa je ni več mamice, ki bi se ji tiščali za predpasnikom vedno lačni, vedno nemirni in vendar tako srečni. Sedaj je mamica samo pri Zorku, pri tistem Zorku, ki ga nima in ne more imeti rada; tako je povedala že stokrat sama. Kako? Ali ga ni zmerjala: »Ti grdi otrok! Neposlušni trmoglavec! Zorko — nebodigatreba kakor osmega poglavitnega greha, ki jih je že sedem preveč!« — Otroci so se spominjali še prav dobro, da je mama čestokrat segla tudi po šibo, a deček se ni bal mame ne šibe. Ta neposlušni deček! Smejal se je in dražil ubogo mamico, se ji režal in jo oponašal. A danes, kakor da je mama pozabila na vse njegove žalitve, kakor da ima samo še njega na širnem božjem svetu. Noč in dan bdi, sloni, sedi, dremlje in spi ob njegovem ležišču, kakor da ni drugih otrok in drugih opravil v hiši. Ali mora tako? Kdo je ukazal? Kako je mogoče kaj takega slišati!

Prej so se čudili otroci, da more mamica toliko potrpeti, mirno potrpeti vse, karkoli ji nakuri hudobni Zorko, sedaj se čudijo še bolj,

da je mogla mama vse in tako hitro pozabiti ter skrbi samo zanj — za bolnika. Kadarkoli jo pokliče, je vsa vesela; če se predrami iz nezavesti, pa že ne ve, kaj bi počela, ne ve, s čim bi mu ugodila. Medu so mu že ponujali, sladkorja in kisle limone, naj jo grgra, da mu prej odleže. Ostali otroci ne smejo niti blizu, ne smejo niti glasno kihniti, da bi se ne predramil bolnik.

Ko bolnik pogleda mamico, ga hiti izpraševati, kaj ga boli, hiti ga milovati in mu obljublja, da bo kmalu bolje. Saj je bilo tudi njej neznansko hudo, ko je imel tiste težke sanje, da se je motil in ni umela njegovih besed, njegovega nezmisljivega blebetanja. Zorko se je bolno nasmehnil sam svoji onemoglosti. Sedaj je mamici že nekoliko odleglo: vedela je, da jo že umeje, da misli. Zajokala je od samega veselja in mu pripovedovala o dobrem Bogu, o angelcih krilatcih, ki bi kmalu že prišli po njega, a so se napotili drugam. Omenila mu je, kako ga je že videla v duhu vsa potrta in omotična, kako spančka na beli posteljici med cveticami, ob njem gore bele sveče, on se sladko smehlja v tesni krstici, pregrnjeni z belo tenčico, ki jo kmalu za vselej pokrije leseni pokrov z belim vencem, in ona, mamica, ne bo nikoli več videla svojega — o, ne, tega si ne upa povedati, tega si ne upa niti na tihem izreči, da bi potem nikoli več ne videla svojega ljubljenca, rajša se razplaka na glas in gladi mrzlo, potno čelo svojega Zorka.

Ali redki so bili tako srečni trenutki.

*

Po tisti noči, tako grozni in dolgi, ko je videl Zorko, da se mu reži izpod snega izgubljena čepica in mu kaže v obeh pesteh fige, da bo videl Benetke, se je bolnik le malo zavedel. Njegov duh je blodil po neznanih, pustih, groznih krajih — prepadih, vodah, jamah, po temi in vedno v strahu, po gozdu in med volkovi, hudimi psi in pihačnimi mačkami. Groza ga je prehajala, da se je tresel kot šiba po vsem životu. Po vseh potih je videl često, da ga še spremlja očetova šiba, ga preganja ali mu pa zastira pot. Videl je nevoljno lice uboge mamice, ki ga zmerja in se jezi nanj v strahu in dvomu za njegovo bodočo srečo, ker je izgubil čepico, ker se ji grdo smeje, da mora jokati zaradi njegove neposlušnosti; z mamo pa jokajo vsi njegovi mlajši bratci in sestrice, jokajo, ker joka njih mamica, in to jim je dovolj žalosti. On pa ne joka, on se grdo reži, in to je bridko. Oni jokajo z mamo, in to je sladak jok. Ali ni samo grda prešernost, če joka mama zaradi njega, njegova prešernost, ki mu donaša samo

bridkosti? Zorko je začel spoznavati, da to ni prav. Ako kdo joče, znači, da se mu godi krivica, hudo mu je v srcu, tako hudo, da silijo v oči solze, ki izvirajo nekje v tisti dolini, kjer domuje pravica in milosrčnost. Lepo mora biti v tisti dolini, ograjeni z neprestopnim zidom in zavarovani s trojno stražo naših trdnih sklepov, naših načel. Krivica in neusmiljenost ne smeta tu notri! — O, tudi Zorko bi jokal, jokal na ves glas, ko ga v spanju pode pošasti — jokal bi, ko bi le mogel, pa je popolnoma ohropel. Niti vpiti ne more na pomoč. V največji bridkosti in smrtnem strahu, ko ga napadeta dva medveda in začneta trgati, da je že ves krvav in razmesarjen, se prebudi iz nezavesti, plašno pogleda po sobi, če sta tudi tukaj še oba medveda, pa vidi, kako sloni ob njegovem zglavju in plaka uboga mamica. »Zakaj jokaš, mama? Ali je strah tudi tebe?«

»Strah me je, prav zares me je strah, otrok moj.«

»Ali medvedov?«

»Ne, ne medvedov, Zorko!« se nasmehne skozi solze dobra mamica in pojasni: »Smrti se bojim, veš, ljubček moj, smrti, ki bi mi ugrabila tebe. Tja v jamico bi te nesli, kakor so že druge, ki jih ne bo nazaj. Globoko, globoko so jih zagrebli. Veš, stric grobar izkoplje jamico, oh!...« Mama Dolinarica zopet krčevito zaplače. Zorko pa gleda, gleda mamico in ve, sedaj je prepričan, da plaka njegova mamica zanj. Kako to? Ali ni rekla tolikokrat, da ga ne mara? On je vedel zagotovo, da bi nikakor ne mogla imeti rada takega razbojnika, nemirneža, trmeža, nepoboljšljivega grdina. Ali more mamica plakati za njim, ker se boji, da bi umrl? Doma bi bil potem najlepši mir, ko bi ne bilo njega v družini. To je slišal nebrojnokrat. In mamica je sama povedala, da joka zaradi njega, ki je njen ljubček. Torej vendar!

In on!

V sladki zadovoljnosti je pritisnil materino roko na svoje potno čelo in zaspal z blaženim nasmehom na osinelih ustnih. Spal je dolgo, jako dolgo. Matí se je bala odmekniti roko z njegovega čela, da se ne bi prebudil iz dobredejnega sna. Zorko se ni več stresal, ni več bledel. Sladko je dremal, kakor bi ga angelci zibali. Šele za dolgo se predrami in zavpije polglasno, hreščeče, s suhim grlom:

»Mama, ne bom ne umrl.«

Dolinarica meni, da se mu zopet blede.

»Kako veš, da ne boš, Zorko?« ga vpraša.

»Vem, ker si ti pri meni, mamica! O, kako te imam rad! Nikoli več, nikoli več te ne bom...« Dovršiti ni utegnil, zakaj mati se je sklonila in ga poljubila na čelo ter vzkliknila: »Oh, ti moj Bog!«

»Ali imaš tudi ti mene rada, mamica?«

»Rajša kot vse na svetu, otrok moj!«

»Mama, kadar boš ti umrla, bom pa še jaz, prej pa ne, ne maram!«

In dvoje srečnih bitij se je sedaj objelo v sladkem, blaženem čuvstvu, ki je bilo Zorku doslej neznano.

Na grobu.

Mamica, kaj pa že zopet
solze imaš v očeh?
Saj je vendar veselo
med rožami tu na grobeh...

Kako pa, da atek je naju
sama doma pustil? —
Mamica, je li, saj Duško
priden je vedno bil?

»Eh, Duško, atek le spančka!
Tebe je bil vesel,
naju oba je vedno
še preveč rad imel!...«

Mama, zakaj pa ni rajši
v topli sobi ostal?
Veš, tam v postelji moji
tudi bi lahko spal...

Pa Duško bi hodil po prstih
čisto tiho okrog,
da atka bi ne prebudil.
Še čreveljčke vrgel bi z nog!

Eh, mamica, kaj se atek
še zdaj-le bavnava boji,
da mu toliko svetlih
in lepih lučk gori? —

Saj je čisto podnevi,
kaj bi že zdaj se ball!
Pa če pridejo strahi,
bo jih že Duško nagnal!...

»Ljubček, veš, zlate lučke
molijo v sveto nebo,
da bi ljubemu atu
bilo pri Bogu lepo!...«

Mamica, kaj pa že zopet
solze imaš v očeh —
saj je vendar veselo
med cvetjem tu na grobeh...

Anica.

